

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่จะศึกษาดังนี้

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิทยุกระจายเสียง ประกอบด้วย

ความหมายของวิทยุกระจายเสียง

ธรรมชาติของวิทยุกระจายเสียง

ลักษณะของรายการวิทยุกระจายเสียง

รูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียง

หลักการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง

วิทยุกระจายเสียงกับการเรียนการสอน

ประโยชน์และอุปสรรคของการนำวิทยุกระจายเสียงมาใช้ในการศึกษา

การวางแผนงานรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิทยุกระจายเสียง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางภาษาไทยและความเข้าใจในการฟัง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางภาษาไทยและความเข้าใจในการฟัง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิทยุกระจายเสียง

1. ความหมายของวิทยุกระจายเสียง

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อชนิดหนึ่งที่สามารถแพร่กระจายข่าวสารออกไปได้ทุกหนทุกแห่ง สามารถนำโลกภายนอกเข้ามาสู่ห้องเรียน สามารถกระจายเสียงเรื่องราวต่างๆ ไปถึงผู้ฟังได้อย่างรวดเร็วและเป็นจำนวนมาก วิทยุกระจายเสียงจึงมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

Kodensha Encyclopedia of Japan, (1972:171) ให้ความหมายของวิทยุว่า วิทยุ (Radio หรือ Wireless) หมายถึงการใช้คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า (Electromagnetic Wave) หรือคลื่นวิทยุเพื่อส่งกระจายเสียงออกอากาศโดยไม่ต้องใช้สายต่อเชื่อมระหว่างกัน

สมสิทธิ์ จิตรสถาพร (2534 : 3) ได้ให้ความหมายของวิทยุกระจายเสียงว่า เป็นการกระจายคลื่นวิทยุหรือคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าไปในอากาศไปยังผู้รับฟังเป็นจำนวนมาก

สุรินทร์ แผลงประสพโชค (2536 : 15) หมายถึง เสียงที่ส่งออกอากาศเรื่องหนึ่ง เรื่องใดที่มีความยาวตั้งแต่ 5 นาทีขึ้นไป เสียงที่ส่งออกอากาศนี้ มีส่วนประกอบไปด้วยสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นเนื้อหา และส่วนที่เป็นเพลงหรือเสียงประกอบ

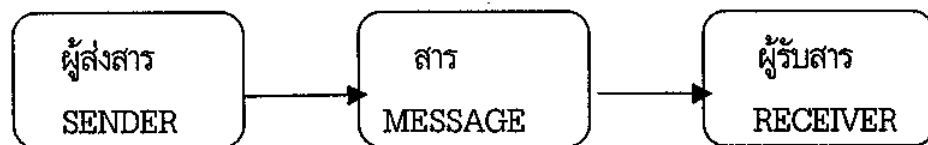
ความหมายของวิทยุกระจายเสียงในบทบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ พ.ศ.2498 มาตราที่ 3 หมายถึง การส่งหรือรับเสียงด้วยคลื่นแฮตเซียน

ดังนั้นวิทยุกระจายเสียง หมายถึง การกระจายคลื่นวิทยุหรือคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าไปยังผู้รับได้คราวละหลายๆ ซึ่งการออกอากาศนั้นเป็นการแพร่กระจายความบันเทิง ข่าวสาร การศึกษาและสารอื่น ๆ เพื่อให้ผู้รับที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปได้รับสิ่งเหล่านี้พร้อมๆกันไม่ว่าผู้รับจะอยู่ลำพังคนเดียวหรือเป็นกลุ่ม

2. ธรรมชาติของวิทยุกระจายเสียง

การสื่อสารทางวิทยุกระจายเสียงเป็นไปตามทฤษฎีของการสื่อสารซึ่งพื้นฐานโดยทั่วไปแล้วจะประกอบด้วยผู้ส่งสาร สาร และผู้รับฟังสาร ประกอบด้วยรูปแบบต่างๆดังนี้

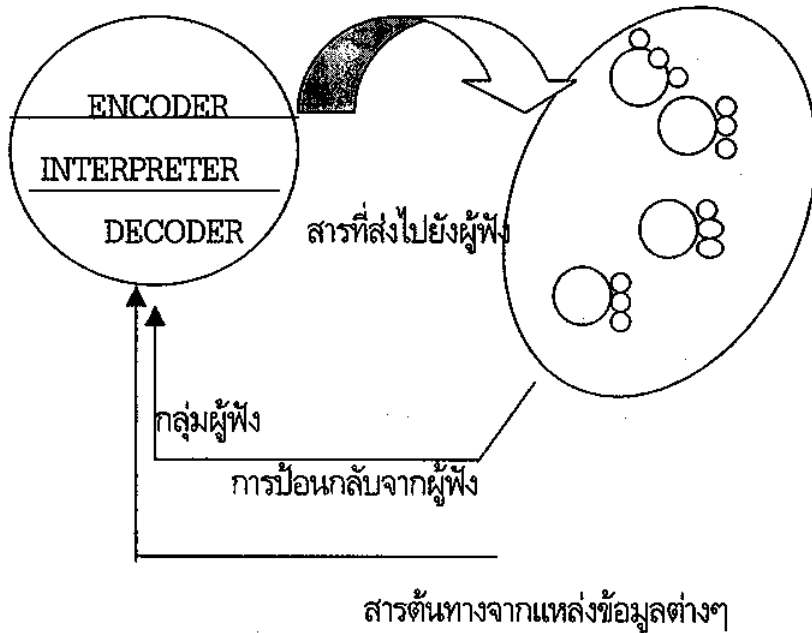
ภาพประกอบ 1 องค์ประกอบพื้นฐานของการสื่อความหมาย

ที่มา : เสาวนีย์ ลิกขาบัณฑิต,2530:66

สำหรับรูปแบบที่ใช้ในการสื่อสารไปยังกลุ่มผู้ฟังจำนวนมากในการติดต่อสื่อสาร อย่างเช่นการใช้ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ จะมีลักษณะดังนี้

ภาพประกอบ 2 การสื่อสารสำหรับกลุ่มผู้ฟังจำนวนมาก

ที่มา :เสาวนีย์ ลิกขาบัณฑิต,2530:48 อ้างอิงมาจาก Wilbur Schramm,1972: 35
รูปแบบนี้เป็นการสื่อสารไปยังผู้ฟังจำนวนมาก (Mass Audience) ซึ่งผู้รับสารแต่ละคนจะตีความจากผู้ส่งสารแตกต่างกันออกไป และในกลุ่มผู้ฟังย่อยๆ ก็สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันได้ โดยที่กลุ่มผู้ฟังทั้งหมดจะมีการป้อนกลับ(Feedback) ไปยังผู้ส่งสาร ซึ่งการป้อนกลับในติดต่อสื่อสารมวลชนนั้นจะรู้ได้จากการสำรวจวิจัย การสังเกตการณ์ เป็นต้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของการสื่อสารมีอย่างน้อย 4 ประการดังนี้
(มณฑล ไบบัว, ม.ป.ป :33)

1. ผู้ส่งสาร (Sender) หมายถึงผู้เริ่มต้นการสื่อสารหรือ เนื้อหาสาระความรู้ แล้วส่งไปยังผู้รับสาร ซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือกลุ่มชนจำนวนมาก ที่เรียกว่า มวลชน

2. สาร (Message) หมายถึง เรื่องราว หรือเนื้อหาสาระต่างๆได้แก่ ความรู้ แนวความคิด เหตุการณ์

3. ช่องทางหรือสื่อ (Channel or Medium) หมายถึงตัวกลางที่ช่วยในการ

ถ่ายทอด เรื่องราวข่าวสาร แนวความคิด เหตุการณ์ สถานการณ์ ที่ผู้ส่งสารต้องการส่งไปยังผู้รับสาร

4. ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง ผู้รับเรื่องราว ข่าวสาร แนวความคิด เหตุการณ์ สถานการณ์ หรือสิ่งที่ผู้ส่งต้องการให้ทราบผู้รับอาจเป็นบุคคลกลุ่มชนหรือสถาบันก็ได้

ที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การสื่อสารนั้นเป็นการกระทำของผู้สื่อสารเพื่อให้เกิดผลบางประการที่วางเอาไว้ในตัวผู้รับสาร เมื่อผู้รับสารแปลความหมายของสารแล้วทำการตอบสนอง การตอบสนองที่เปลี่ยนไปนี้เรียกว่า การเรียนรู้ (ชม ภูมิภาค,ม.ป.ป.: 9) เมื่อใดที่มนุษย์เกิดการเรียนรู้ก็หมายถึง เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง และดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งก็คือ มนุษย์ได้รับการพัฒนาเนื่องมาจากการสื่อสารติดต่อกันและกันนั่นเอง

3. ลักษณะของวิทยุกระจายเสียง

3.1 ลักษณะทั่วไป

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนประเภทเสียง สามารถกระจายออกไปรอบทิศทาง เข้าถึงกลุ่มชนที่มีเครื่องรับวิทยุได้เป็นจำนวนมาก ๆ ในเวลาเดียวกัน รัศมีมีกำลังของเครื่องส่งของสถานีวิทยุกระจายเสียงนั้น ๆ ผู้รับไม่ได้อยู่ในไร่นาป่าเขา ในอาคารบ้านเรือนทุกแห่งหน คลื่นวิทยุสามารถเข้าไปถึงได้ วิทยุกระจายเสียงจึงนับเป็นสื่อส่งไปได้รวดเร็วที่สุด ผู้รับสามารถรับข่าวสารได้ทันที ในขณะที่ผู้ส่งกำลังพูดหรือถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ อยู่ แต่ผู้รับข่าวสารกับผู้ส่งสารจะเพียงสื่อสารได้ด้วยเสียงเท่านั้น เสียงที่สื่อสารมีทั้งคำพูด ดนตรี เสียงประกอบ และเสียงจากเหตุการณ์จริง ผู้รับสารหรือผู้ฟังสามารถเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ หรือสารที่ส่งมานั้นได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับคุณภาพของเสียงต่างๆที่สื่อสารออกมาและขึ้นอยู่กับวิธีลำดับเสียงต่าง ๆ ให้มีเสียงช่วงยาวหรือสั้นพอเหมาะแก่ความสนใจหรือขึ้นอยู่กับวิธีจัดรายการนั่นเอง

3.2 ลักษณะเฉพาะ

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่มีลักษณะเฉพาะที่ผู้ส่งสารจะต้องสื่อสารไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อผู้รับสารคือมวลชนที่รับฟังอยู่เป็นประจำในชีวิตประจำวันวิทยุเป็นสื่อเสียงที่มีคุณภาพมีกำลังส่งสูง และสามารถเผยแพร่สู่ประชาชนได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว สอดคล้องกับสมสิทธิ์ จิตรสถาพร (2534 : 52) ได้กล่าวว่า ลักษณะของรายการวิทยุมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากสื่ออื่นๆ ดังนี้ คือ เป็นสื่อที่รวดเร็วที่สุด สามารถส่งข่าวสารได้รวดเร็วกว่าสื่ออื่นๆ ไม่ว่าผู้ฟังจะอยู่ห่างไกลหรืออยู่จุดใดจุดหนึ่งของโลก ก็สามารถรับรู้ข่าวสารหรือเหตุการณ์ต่างๆ

ได้อย่างรวดเร็วเกือบจะเวลาเดียวกันกับเวลาที่ออกรายการที่สถานีส่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายการสด และเป็นสื่อที่ราคาถูกเพราะว่าไม่ต้องใช้เทคนิคและอุปกรณ์ในการผลิตมากนัก

สุรินทร์ แผลงประสพโชค (2536:18) ยังได้กล่าวถึงลักษณะของรายการวิทยุกระจายเสียงที่ดีไว้ดังนี้คือ

1. ต้องมีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัดและสามารถถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารได้ตรงตามวัตถุประสงค์จะติดตามรับฟังโดยตลอด
2. ต้องมีความต่อเนื่องไม่ขาดสาย
3. ต้องอยู่ในเวลาที่กำหนดโดยปกติแล้วรายการที่จะจัดต้องเผื่อไว้สำหรับการประกาศรายการ 1 ถึง 2 นาที
4. ต้องมีความเหมาะสมกับกาลเทศะและตรงกับความต้องการของผู้ฟัง
5. ต้องมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมและผู้ฟัง

ในการผลิตรายการวิทยุในปัจจุบันนี้ยังพบปัญหาของการจัดรายการวิทยุ คือ ทำอย่างไรที่จะทำให้ผู้ฟังรายการวิทยุนั้นได้รับความรู้ ความบันเทิงไปพร้อมๆกัน โดยผู้ฟังไม่เกิดความเบื่อหน่าย หรือไม่มีความรู้สึกว่าถูกบังคับให้ฟัง (รัชดา คลีสุนทร, 2531:41-42) นั่นคือผู้ผลิตรายการควรหาแนวทางและรูปแบบรายการที่มีความเหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้ฟังให้มากที่สุด

4 รูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียง

ทางด้านรูปแบบรายการวิทยุนั้นได้มีผู้คิดค้นวิธีการจัดหารูปแบบรายการวิทยุที่เหมาะสมได้หลายวิธี และต่างแบบ เพื่อการพัฒนาสิ่งที่เสนอสิ่งที่เป็นความรู้หรือข่าวสารแก่ประชาชน เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ หักคนคติ และพฤติกรรม รวมทั้งต้องการสร้างความประทับใจและดึงดูดผู้ฟังให้ติดตามรายการตลอดเวลา ผู้จัดรายการวิทยุจึงต้องเข้าใจในรูปแบบรายการประเภทต่างๆ เพื่อที่จะนำมาใช้ให้ประสบผลสำเร็จดังกล่าวจึงต้องคำนึงถึงเนื้อหาและความสนใจของผู้ฟังเป็นประการสำคัญ และมีการดัดแปลงปรับปรุงบทกระจายเสียงเป็นรูปแบบต่างๆ นั้นด้วย ได้มีผู้แบ่งรูปแบบของรายการวิทยุไว้หลายท่านดังนี้

การแบ่งตามรูปแบบ

สมสิทธิ์ จิตรสถาพร (2534: 136) ได้แบ่งรูปแบบของรายการวิทยุไว้ 9 รูปแบบด้วยกันคือ

1. รายการบรรยาย เป็นรายการที่มีลักษณะง่ายและเป็นธรรมดาที่สุด โดยไม่มีเสียงดนตรีหรือเสียงประกอบอื่น ๆ คำนรายการ หรืออีกอย่างหนึ่งเป็นรายการที่สังสาร (เนื้อหา) ซึ่งอาจจะเป็นข้อมูลความคิดเห็น ไปยังผู้ฟังตรง ๆ ไม่อ้อมค้อมด้วยการพูดคุยนั่นเอง
2. รายการสนทนาเป็นรายการกระจายเสียงที่เสนอการพูดคุยของบุคคลในรายการตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ฟังโดยตรง โดยผู้ร่วมสนทนานั้นมีเพียง 2-3 คน และต่างมีบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ฟังในลักษณะใกล้เคียงกัน
3. รายการสัมภาษณ์ หมายถึงรายการที่ออกอากาศ ด้วยการเสนอรายการพูดคุยของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปโดยคนหนึ่งทำหน้าที่ถามแทนผู้ฟังเพื่อการถ่ายทอดแนวคิด ความรู้หรือข่าวสารในเรื่องใดด้วยเสียงของผู้ร่วมรายการไปสู่ผู้ฟังโดยตรง
4. รายการอภิปราย หมายถึงรายการที่จัดขึ้นเพื่อเสนอรายการพูดคุยในลักษณะวิพากษ์ วิจารณ์ ให้ข้อคิดเห็นหรือให้ข้อมูลข่าวสารในแง่มุมต่างๆของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขา
5. รายการสารคดี หมายถึงรายการที่บรรยายหรือพรรณนาถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียด ตั้งแต่ต้นจนจบหรืออาจเป็นการแจกแจงปัญหาใดปัญหาหนึ่งอย่างลึกซึ้ง โดยมีความมุ่งหมายที่ได้แจ้งข่าวสารข้อมูลต่างๆ แก่ผู้ฟังเป็นขั้นตอนตามลำดับ หรือเพื่อจูงใจให้ผู้ฟังมีความเห็นคล้อยตาม และตระหนักในเรื่องที่เสนอ
6. รายการนิตยสารทางอากาศ หมายถึงรายการที่เป็นลักษณะผสมผสานกันหลายเรื่อง หลายรูปแบบและหลายหลากเสียง (ทั้งเสียงพูด เสียงดนตรี เสียงประกอบและเสียงเหตุการณ์จริง) โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ทั้งความรู้และความบันเทิงแก่ผู้ฟัง
7. รายการละครวิทยุ หมายถึงรายการที่เป็นการเล่าเรื่องต่างๆโดยใช้เสียงเพียงอย่างเดียว ซึ่งผู้ฟังไม่สามารถมองเห็นรูปร่างหน้าตา ท่าทาง การแสดงออกหรือสถานที่ที่กำหนดในฉากได้ และให้ผู้ฟังจินตนาการไปตามทางเสียงที่ได้ยิน
8. รายการบรรยายเหตุการณ์ หมายถึงรายการที่เป็นการผลิตรายการในสถานที่และเหตุการณ์ โดยมีผู้บรรยายหรือผู้เสนอรายการเป็นผู้เล่า หรือบรรยายสภาพการณ์และเหตุการณ์ โดยมีเสียงในเหตุการณ์ร่วมในรายการด้วย

9. รายการข่าว หมายถึงรายการที่จัดทำขึ้นเพื่อรายงานเหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นในวันหนึ่งๆ เพื่อให้ผู้ฟังรู้ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ทำไม อย่างไร

จากที่กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่ารูปแบบของรายการวิทยุแบ่งได้หลายแบบแล้วแต่ว่าผู้แบ่งจะใช้วัตถุประสงค์หรือหลักการจัดรายการวิทยุเป็นหลัก ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยได้ใช้หลักการจัดรายการวิทยุเป็นหลัก และจะขอก้าวโดยละเอียดเฉพาะรูปแบบรายการที่ผู้วิจัยได้เลือกไว้ คือ

4.1 รูปแบบบรรยาย เป็นรายการที่เสนอโดยเสียงเสียงเดียว ซึ่งอธิบาย บรรยาย หรือวิจารณ์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2534 : 185) เนื่องจากรูปแบบบรรยายหรือบทความนี้ใช้เสียงพูดเพียงเสียงเดียว จึงไม่ควรใช้เวลานานเกินไป เพราะถ้านานจะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายได้ สำหรับเนื้อหาจะเป็นเรื่องอะไรก็ได้ไม่จำกัดขึ้นอยู่กับผู้จัดว่าจะเสนอรายการไปแนวใด แต่เนื้อหาของรายการควรจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง และเนื่องจากรายการประเภทนี้เป็นรายการที่มีผู้ดำเนินการคนเดียว การดำเนินรายการจึงต้องใช้ลีลาการพูดที่เชิญชวนให้ติดตามฟัง โดยต้องเน้นการใช้สำนวนภาษาเป็นพิเศษ คือจะต้องใช้ภาษาที่ง่าย และทำให้ผู้ฟังเข้าใจเรื่องราวโดยตลอด และควรใช้ภาษาที่ทำให้ผู้ฟังมองเห็นภาพ หรือสร้างจินตนาการตามได้ง่าย ซึ่งจะทำให้ผู้ฟังเห็นคล้อยตามไปในแนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง การใช้ภาษาที่ทำให้ผู้ฟังมองเห็นภาพก็จะสามารถชักจูงให้ผู้ฟังคล้อยตามไปได้ด้วย (ขจิรวรรณ จิตรสถาพร , 2533:21 อ้างอิงใน จุมพล รอดคำดี, และคณะ 2533: 2-3)

4.2 รูปแบบสนทนา เป็นรูปแบบรายการการพูดคุยของบุคคลในรายการตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ฟังโดยตรง โดยผู้ร่วมสนทนานั้นมีเพียง 2-3 คน และต่างมีบทบาทในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ฟังในลักษณะใกล้เคียงกัน (สมสิทธิ์ จิตรสถาพร, 2534:141, อ้างอิงใน สุรินทร์ แปลงประสพโชค 2531 : 372) ลักษณะของรายการสนทนา จะเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป แต่ไม่ควรเกิน 4 คน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับช่วงเวลาของรายการ ดังนั้นรายการสนทนาทางวิทยุกระเสียงจะช่วยให้ผู้ฟังมีโอกาสฟังทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจและข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้ที่มีความสนใจในเรื่องที่เป็นหัวข้อการสนทนา รายการสนทนาเป็นรายการที่คล้ายกับรายการอภิปราย ซึ่งต่างกันแต่เพียงว่าในรายการอภิปรายนั้นจะมีความยาวของรายการและผู้ร่วมอภิปรายมากกว่า โดยผู้ดำเนินการอภิปรายจะเป็นผู้นำการอภิปรายและตั้งปัญหาให้ผู้ร่วมอภิปรายได้แสดงความคิดเห็นไปตามความรู้ความสามารถของแต่ละคนเท่านั้น ส่วนรายการสนทนา ผู้ดำเนินการสนทนาจะร่วมให้ข้อคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้ร่วมสนทนาได้ตลอดรายการ ดังนั้นผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องเตรียมตัวเป็นอย่างดี

ทั้งในด้านเนื้อหาและการแทรกอารมณ์ขันต่างๆเพื่อให้รายการน่าสนใจ และสนุกสนานยิ่งขึ้น โดยรายการสนทนาจะมีข้อดีในด้านต่อไปนี้

4.2.1 รายการมีความหลากหลายในเรื่องของเสียงของผู้ร่วมสนทนา และเนื้อหาหลากหลายในรายการเดียวกัน

4.2.2 สามารถสร้างความเป็นกันเองหรือใกล้ชิดกับผู้ฟัง

4.2.3 สร้างความเชื่อถือให้กับผู้ฟังได้สูง

4.3 รูปแบบรายการละคร รายการวิทยุแบบการละครนั้นเป็นเรื่องราวที่แสดงด้วยคำพูด เสียงดนตรี และเสียงประกอบเพื่อให้ผู้ฟังเห็นภาพพจน์ของเหตุการณ์และท่าทาง สุรินทร์ แปลง ประสบโชค (2536:18) ได้กล่าวว่ารายการละครวิทยุเป็นศิลปะการแสดงออกประเภทหนึ่ง โดยมีการผูกเนื้อเรื่องและจัดผู้แสดงสวมบทบาทให้สมจริง โดยสอดแทรกเสียงประกอบและเพลงประกอบให้เหมาะสม ทั้งนี้อาจจะเป็นละครจบในรายการ หรือเป็นละครหรือเรื่องยาวเสนอติดต่อกันไปได้ ความยาวที่นิยมจัดกันนั้นอาจจะมีควมยาวตั้งแต่ 30 นาทีขึ้นไป นอกจากนี้ยังอาจจะจัดทำเป็นละครสั้นๆประกอบในนิตยสารหรือสารคดีก็ได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า รูปแบบบรรยาย มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวในแง่ความรวดเร็ว ประหยัด และมีกระบวนการผลิตอย่างง่าย ๆ ส่วนรูปแบบสนทนา แม้ว่าจะมีกระบวนการผลิตเพิ่มขึ้น แต่ก็มีความหลากหลายและสร้างความเชื่อถือให้กับผู้ฟังได้สูง เนื่องจากได้รับข่าวสารจากผู้รู้หลายท่าน ส่วนรูปแบบละครมีลักษณะเด่นในการแสดงบทบาท ทำให้ผู้เรียนมีความตื่นเต้น สนุกสนาน ได้รับความสนใจและสามารถให้ผู้ฟังรู้จักใช้จินตนาการได้คิดกว้างไกล

5. หลักการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง

ในการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงให้มีประสิทธิภาพนั้น มีความจำเป็นอย่างมาก ซึ่ง สุโขทัยธรรมธิราช (2531:436) ได้กล่าวไว้ว่า หลักในการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงให้มีประสิทธิภาพนั้นต้องคำนึงถึงหลักการต่างๆหลายอย่างด้วยกันคือ

คำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการเสนอรายการ

วัตถุประสงค์ในการเสนอรายการเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้จัดควรคำนึงถึง เพื่อให้มีเป้าหมายที่ชัดเจน ในการตั้งวัตถุประสงค์ของรายการนั้นมี 3 ชั้น คือ

1. การตั้งวัตถุประสงค์ทั่วไป ซึ่งได้มาจากการสังเกต การสำรวจ การวิจัย และปฏิบัติการสนองกลับของผู้ฟัง เพื่อความรู้ความต้องการที่แท้จริง หรือความต้องการที่ใกล้เคียง

ที่สุด เพื่อที่จะนำมาจัดรายการให้สอดคล้องกับความต้องการนั้นๆ วัตถุประสงค์ในขั้นนี้ต้องการทราบสภาพแวดล้อม เพื่อจะได้นำมาพิจารณาเลือกประเภทของรายการได้ถูกต้องว่าควรเลือกรายการประเภทใดออกอากาศ

2. การตั้งวัตถุประสงค์เพื่อผลทางทัศนคติและความศรัทธาเชื่อถือวิทยุกระจายเสียง เป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนแปลง ทัศนคติ ความคิด ความศรัทธาของผู้รับได้ ผู้จัดรายการ ต้องพิจารณาให้ลึกซึ้งต้องแท่ก่อนว่า ต้องการจะตั้งวัตถุประสงค์ถึงขั้นไหน ถ้าเป็นวัตถุประสงค์ขั้นแรก คือจัดรายการเพื่อให้ผู้ฟังรับข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิง ตามสัดส่วนที่สภาพในแต่ละท้องถิ่นต้องการ เราก็จัดรายการให้สัดส่วนของรายการประเภทความรู้ข่าวสารต่างๆ และความบันเทิงให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นสามารถรับฟังรายการวิทยุนั้นได้ แต่ถ้าผู้จัดรายการมีวัตถุประสงค์มากไปกว่านั้นคือ ต้องการให้ผู้ฟังฟังแล้วสามารถเปลี่ยนทัศนคติจากความไม่ชอบเป็นชอบ ความไม่เชื่อถือเป็นความเลื่อมใสศรัทธาได้ ดังนั้นผู้จัดรายการจะต้องจัดโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ทางทัศนคติและความศรัทธาเชื่อถือ โดยมุ่งลึกลงไปในรูปแบบของรายการที่จะเสนอด้วยวัตถุประสงค์เท่านั้น ผู้จัดรายการจะต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบ และความระมัดระวังในการจัดรายการมากกว่าขั้นแรก

3. การตั้งวัตถุประสงค์เพื่อผลทางพฤติกรรม เป็นการตั้งวัตถุประสงค์ที่ลึกซึ้งกว่า 2 ขั้นแรก คือนอกจากจะให้ผู้ฟังได้รับความรู้ความบันเทิงหรือเปลี่ยนทัศนคติความศรัทธาเชื่อถือแล้วยังต้องการให้ผู้ฟังฟังรายการแล้วมีปฏิกิริยาตอบสนองด้วยในทางพฤติกรรมที่แสดงออกมาอย่างใดอย่างหนึ่ง ในขั้นนี้การจัดรายการจะต้องคำนึงถึงรูปแบบของรายการ เนื้อหาของรายการและศิลปะในการผลิตรายการที่ลึกลงไปด้วย เพื่อให้ผู้ฟังฟังแล้วแสดงสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกมา เช่น ฟังละครแล้วเกิดความรู้สึกเศร้าร้องไห้ออกมา ฟังคำพูดปลุกใจ กระตุ้นอารมณ์ แล้วออกจากบ้านไปรวมตัวกันตามคำปลุกใจนั้น หรือโน้มน้าวให้ผู้ฟังร่วมบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย แล้วมีผู้บริจาคตามวัตถุประสงค์

คำนึงถึงกลุ่มผู้ฟัง

รายการวิทยุโดยทั่วไปจะมีผู้ฟังอยู่สองกลุ่ม คือกลุ่มผู้ฟังที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มผู้ฟังทั่วไป กลุ่มผู้ฟังที่เป็นกลุ่มเป้าหมายคือกลุ่มที่ผู้ผลิตต้องการให้รายการเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟังกลุ่มนี้โดยตรง ส่วนกลุ่มผู้ฟังทั่วไปก็คือกลุ่มผู้ฟังที่รับฟังรายการวิทยุทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ ไม่เจาะจงว่าเป็นกลุ่มเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะผลิตรายการ สุโขทัยธรรมมาธิราช (2531:437) ได้แบ่งกลุ่มผู้ฟังออกเป็น 4 ประเภทดังนี้

1. แบ่งตามอาชีพ อาชีพของคนเรานั้นทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ทั้งในความคิด ความสนใจ และพฤติกรรมที่แสดงออก

2. แบ่งตามเพศ เพศหญิงย่อมมีความสนใจแตกต่างจากเพศชาย เพราะพื้นฐานมาต่างกัน เพศชายอาจสนใจเรื่องกีฬา ในขณะที่เพศหญิงสนใจแฟชั่น เพศชายอาจสนใจเรื่องการเมืองขณะที่เพศหญิงให้ความสนใจแก่รายการละครมากกว่า เพศต่างกัน ความสนใจจึงมีส่วนต่างกัน

3. แบ่งตามวัย วัยเด็กอาจสนใจฟังนิทาน วัยรุ่นอาจสนใจฟังเพลงประเภทร็อกแรง วัยผู้ใหญ่อาจสนใจเพลงรักหวานหรือเพลงสากล หรืออาจเป็นรายการสารคดี เรื่องน่ารู้ต่างๆ ส่วนวัยชราอาจสนใจฟังธรรมะหรือรายการทางศาสนา

4. แบ่งตามถิ่นที่อยู่อาศัย หมายถึงภูมิภาคส่วนต่างๆของประเทศหรือท้องถิ่น ซึ่งมีวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อถือแตกต่างกัน เนื่องจากการปลูกฝัง ถ่ายทอด อบรมสั่งสอนมาเป็นเวลานาน เช่น ภาคใต้สนใจเรื่องยางพารา ขณะที่ภาคเหนือสนใจเรื่องไม้สัก ภาคใต้มีลักษณะชุ่มชื้น ฝนตกชุก แต่ในภาคอีสานมีความแห้งแล้งกันดารกว่า เป็นต้น

การผลิตรายการต้องให้เหมาะสมกับผู้ฟังที่อยู่ในกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดกลุ่มผู้ฟังให้แน่ชัดจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ แล้วจึงวิเคราะห์ว่ากลุ่มผู้ฟังมีความคิด ทักษะคติ ความเชื่อถืออย่างไร มีพื้นฐานวัฒนธรรมอย่างไร ระดับการศึกษาและลักษณะการเปิดรับสื่อวิทยุกระจายเสียงของผู้ฟัง

กลุ่มนั้นเป็นอย่างไร เช่น ฟังรายการวิทยุเวลาไหน ฟังอย่างไรและนิยมฟังรายการอะไรบ้าง การวิเคราะห์กลุ่มผู้ฟังช่วยในการตัดสินใจได้ว่าจะจัดรูปแบบของรายการอย่างไรให้เหมาะสมกับผู้ฟัง และจะจัดออกอากาศให้เหมาะสมกับช่วงเวลาที่คนกลุ่มนั้นฟังรายการอยู่

คำนึงถึงเนื้อหาสาระ

เนื้อหาสาระ (Content) ของรายการหมายถึง สาระประกอบด้วยประเด็นสำคัญๆ รวมทั้งรายละเอียดที่น่าสนใจที่ผู้จัดรายการต้องการให้ผู้ฟังได้รับรู้ เข้าใจ เกิดการเรียนรู้หรือเกิดความบันเทิงใจ โดยการบรรจุเนื้อหาสาระนั้นไว้ในรายการอย่างมีศิลปะและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการจัดรายการ และสอดคล้องกับระดับของกลุ่มผู้ฟังที่เป็นเป้าหมายมากที่สุด ลักษณะของเนื้อหาสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. เนื้อหาสำหรับผู้ฟังโดยทั่วไป หมายถึง เรื่องราวหรือสาระต่างๆ ที่ไม่เฉพาะเจาะจงให้ผู้ฟังกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ผู้ฟังทุกกลุ่มสามารถฟังได้เข้าใจ รู้เรื่องเนื้อหาบางเรื่องก็อาจอยู่ในความสนใจของคนทั่วไป แต่เนื้อหาบางเรื่องอาจไม่อยู่ในความสนใจมาก่อน แต่ฟังได้

และบางครั้งเมื่อฟังแล้วอาจเกิดความสนใจในเรื่องนั้นภายหลังได้เนื้อหาสำหรับผู้ฟังทั่วไปนี้มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับสังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ การเมือง สุขภาพ อนามัย การท่องเที่ยวและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นต้น

2 เนื้อหาสำหรับผู้ฟังเฉพาะกลุ่ม หมายถึงเรื่องราวที่มุ่งเฉพาะกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีความสนใจคล้ายคลึงกัน เช่น มีอาชีพอย่างเดียวกันหรือมีวัยใกล้เคียงกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีหรือสภาพแวดล้อมและความต้องการอย่างเดียวกัน เป็นต้น อันได้แก่ผู้ฟังเป้าหมายที่เป็นเกษตรกร แม่บ้าน คนชรา เด็กเล็ก เด็กวัยรุ่น หรือผู้ที่สนใจ ศาสนา เศรษฐกิจ การกีฬา เป็นต้น

เมื่อผู้จัดรายการวิทยุกระจายเสียงได้รู้จักกลุ่มเป้าหมายแล้วว่าคือใคร การเสนอเนื้อหาของรายการจึงจะสามารถทำให้สอดคล้องกันกับกลุ่มผู้ฟังได้อย่างเหมาะสม ยิ่งรู้จักผู้ฟังได้มากเท่าใดการจัดรายการสามารถทำได้ดีมากขึ้นเท่านั้น เพราะผู้จัดรายการสามารถวางแผนของรายการไว้ว่า "เนื้อหา" ที่จะนำเสนอในรายการนั้นควรจะมีลักษณะอย่างไร เน้นหนักในเรื่องอะไร มีความยากง่ายสักเพียงใด มีความยาวเท่าใดจึงจะเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายนั้นได้

คำนึงถึงวิธีนำเสนอรายการ

การจัดรายการวิทยุกระจายเสียงให้มีประสิทธิภาพเป็นที่สนใจของผู้ฟังและสามารถดึงดูดผู้ฟังไว้ให้นานที่สุดนั้น นอกจากจะอยู่ที่การเสนอเนื้อหาของรายการให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟังต่างๆแล้ว ยังต้องคำนึงถึงศิลปะหรือเทคนิควิธีการนำเสนอรายการให้เหมาะสมด้วย รายการวิทยุบางรายการมีเนื้อหาสาระของรายการค่อนข้างดี แต่ใช้วิธีเสนอรายการไม่เหมาะสมกับเนื้อหาหรือองค์ประกอบในการเสนอรายการไม่ดีพอ รายการนั้นก็อาจไม่เป็นที่น่าสนใจและน่าเบื่อหน่ายได้ ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. องค์ประกอบของวิธีการเสนอรายการ วิธีการเสนอรายการวิทยุกระจายเสียง นอกจากจะรู้จักกลุ่มเป้าหมายและเสนอเนื้อหาได้อย่างเหมาะสมแล้ว ยังต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นในการเสนอรายการให้สอดคล้องเหมาะสมกันดังนี้ คือเสนอรูปแบบของรายการให้สอดคล้องกับเนื้อหา เนื้อหาของแต่ละรายการนั้น ผู้จัดรายการสามารถนำมาผลิตรายการได้หลายรูปแบบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้สอดคล้องกับความเหมาะสมของกลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาและประเด็นของรายการเรื่องเดียวกัน อาจมีวิธีเสนอรายการด้วยรูปแบบต่างๆ กันได้ ตามเงื่อนไขเวลาที่จัดไว้ได้อย่างเหมาะสม และทุกรูปที่เสนอเป็นการให้ความรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ทั้งสิ้น ดังนั้นจึงเป็น

หน้าที่ของผู้ผลิตรายการจะพิจารณาว่าเนื้อหาใดสมควรจะเสนอรายการในรูปแบบใดจึงจะเหมาะสมที่สุดและได้อรรถรสดีที่สุด เหมาะกับกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายกลุ่มให้มากที่สุด

2. เวลาในการเสนอรายการ การเสนอรายการให้เหมาะสมกับเวลาเป็นสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่ผู้จัดรายการต้องตระหนักถึง หลักสำคัญที่ควรยึดถือในการเสนอรายการนั้นควรยึดถือหลักการว่า ถ้าเนื้อหาดีแต่มีเวลาน้อย จงอย่ารวบรัดเนื้อหาหรือตัดตอนออกจนขาดความสำคัญและขาดรายละเอียดบางประการของรายการไป ทำให้ขาดความเข้มข้น

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่ผู้ฟังต้องใช้หูฟังเพียงอย่างเดียว และคนเรามีสมรรถนะในการฟังจำกัด ต่างเพศ ต่างวัย ต่างประสบการณ์กันก็มีสมรรถนะในการฟังที่ต่างกันออกไปด้วย ดังนั้นถ้าจะเสนอรายการอะไรที่รวบรัดและรวดเร็วเกินไป ผู้ฟังอาจจับความไม่ทัน ฟังแล้วไม่เข้าใจ รายการนั้นจะไม่เกิดประโยชน์และขาดความน่าสนใจ ในทำนองเดียวกันถ้ารายการใดที่เสนอรายการซ้ำ นานเกินควร ผู้ฟังก็จะเบื่อหน่ายไม่ยอมฟัง เนื่องจากคนเรามีสมรรถนะในการรับฟังอะไรได้ไม่นานนัก โดยเฉพาะเด็กจะมีสมรรถนะในการฟังที่จำกัดมาก ดังนั้นรายการเด็กจึงไม่ควรจัดเวลารายการไว้นานเกินไปรูปแบบของรายการก็ต้องเสนอในรูปแบบที่ตื่นเต้นเร้าความสนใจให้มากเป็นพิเศษด้วย เป็นต้น

3. มีความหลากหลายและเอกภาพในรายการ วิธีการเสนอรายการที่ดี ควรจะมีทั้งความหลากหลายและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือเอกภาพอยู่ในรายการเดียวกัน การจัดรายการวิทยุโดยให้มีทั้งความหลากหลายและเอกภาพ อาจทำได้ดังนี้คือ พิจารณา "เอกภาพ" หรือแกนของรายการเสียก่อนว่าจะเสนอรายการแบบใด จะยึดอะไรเป็นแกน

ความหลากหลายและเอกภาพในการเสนอรายการวิทยุกระจายเสียงนั้นย่อมทำได้ทุกรายการ แต่รายการใดจะมีมากน้อยเท่าใดนั้นไม่มีข้อกำหนดหรือกฎเกณฑ์ตายตัวกำกับไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศิลปะในการจัดเสนอรายการของแต่ละคนที่จะพิจารณาตามความเหมาะสมเป็นสำคัญ

รัชดา คลีสุนทร (2531:42) ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงหลักในการดำเนินงานจัดรายการวิทยุว่า จะต้องมีการวางแผน การติดตาม และประเมินผล เรื่องนี้ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากประการหนึ่ง สถานีวิทยุศึกษาได้ประเมินผลการกระจายเสียง และรายการวิทยุประเภทต่างๆ ตลอดจนวิจัยและศึกษาจากผู้ฟัง เพื่อจะได้บริการผู้ฟังได้ตรงตามเป้าหมายและนโยบายที่วางไว้ การประเมินผลนี้มีทั้งแบบไม่เป็นทางการและเป็นทางการ การที่ผู้ฟังโทรศัพท์ หรือจดหมายมาถามข้อข้องใจรวมทั้งติ-ชมรายการ ถือว่าเป็นการประเมินผลแบบไม่เป็นทางการ ส่วน

การประเมินผลอย่างเป็นทางการนั้นจะเป็นการส่งแบบสอบถาม ขอความร่วมมือให้ผู้ฟังตอบคำถามและส่งกลับคืนมาให้เจ้าหน้าที่รวบรวมผลและประเมินผลจากคำตอบที่ได้รับ

การประเมินผลนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ฟังช่วยติ-ชมรายการวิทยุอย่างตรงไปตรงมาและช่วยเสนอข้อคิดเห็นในการปรับปรุงรายการ เพื่อจะได้วางแผนการจัดรายการของสถานีวิทยุศึกษาให้ตรงกับกลุ่มผู้ฟังทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างแท้จริง

6. วิทยุกระจายเสียงกับการเรียนการสอน

จากคุณสมบัติและธรรมชาติของสื่อวิทยุดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นจะเห็นว่าวิทยุมีประโยชน์มากมายต่อผู้ฟังแม้จะมีข้อได้เปรียบและข้อเสียเปรียบเมื่อเปรียบเทียบกับสื่ออื่น แต่ก็ยังเป็นสื่อที่มีบทบาทที่สำคัญทางการศึกษาทั้งในและนอกระบบ เพราะสื่อวิทยุสามารถเข้าถึงผู้ฟังได้ทุกสถานที่ไม่ว่าจะอยู่ที่ใด สามารถครอบคลุมได้ทุกพื้นที่ และมีราคาถูก วิทยุจึงได้เปรียบสื่อมวลชนอื่นๆ ในด้านที่กระจายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ประชาชนส่วนใหญ่ในเวลาอันรวดเร็วและประหยัด ดังนั้นในการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา คือการนำข้อดีจากธรรมชาติของวิทยุกระจายเสียงมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและการพยายามกำจัดหรือลดข้อด้อยของสื่อวิทยุกระจายเสียงด้วยการวางแผนงานและการผลิตรายการที่มีคุณภาพ ได้มีผู้แบ่งรูปแบบของการนำวิทยุมาใช้ในการเรียนการสอนได้ดังนี้

รูปแบบการนำวิทยุมาใช้ในการประกอบการสอน

สาทิศ รุกขรังสฤษฎ์(2526: 3) ได้กล่าวถึงการใช้วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อในการให้การศึกษแก่ประชาชนในประเทศไทย มี 3 ลักษณะคือ

1. เพื่อการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) มีการทำรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อเป็นสื่อการศึกษาในโรงเรียนมากขึ้น โดยจัดให้สัมพันธ์และสอดคล้องกับหลักสูตร ประมวลการสอน และกลวิธีการสอน เป็นบริการที่จัดส่งถึงที่คือห้องเรียน ตัวครูและนักเรียน
2. เพื่อศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non Formal Education) การจัดรายการการศึกษาแก่กลุ่มสนใจเฉพาะเรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับอาชีพและสภาพแวดล้อม
3. เพื่อการศึกษาประชาชน (Informal Education) จัดรายการทางศึกษามุ่งให้ความรู้ทั่วไป ให้คำแนะนำและกระตุ้นให้เกิดความคิดใหม่ ในเรื่องการเมือง การอนามัย การทำมาหากิน การปกครอง การวางแผนครอบครัว กฎหมายและความเป็นพลเมืองดี ฯลฯ

คณิตา นิจรัลกุล (2532 : 28) ได้กล่าวถึงการใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาว่า
ขอบข่ายของการเสนอรายการโดยใช้วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อการศึกษาได้ 2 ประเภท คือ "การ
ศึกษาที่มุ่งให้เกิดขึ้น" กับ "การศึกษาที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ" สำหรับการศึกษามุ่งให้เกิดขึ้น จึงมี
ขอบข่ายการใช้วิทยุกระจายเสียงได้ 2 ทาง คือ

1. การใช้วิทยุกระจายเสียงให้การศึกษานอกสถาบันการศึกษา หรือการศึกษา
นอกระบบโรงเรียน
2. การใช้วิทยุกระจายเสียงช่วยการศึกษาในสถาบันการศึกษา หรือการศึกษาใน
ระบบโรงเรียน

นอกจากนี้ บุญแก้ว ครรทวเวช (2532 :187) ได้แบ่งรูปแบบรายการวิทยุที่ใช้ใน
การประกอบการสอนได้ดังนี้

1. แบบพูดหรือแบบบรรยายล้วน เป็นรายการที่มีแต่การบรรยาย ตลอดรายการ
ตั้งแต่ต้นจนจบ มักนิยมใช้กันมากโดยเฉพาะกลุ่มนักเรียนที่มีพื้นฐานการรับฟังดีแล้วสามารถให้
ทราบเนื้อหาวิชาได้อย่างตรงไปตรงมา
2. แบบสัมภาษณ์ เป็นรูปแบบที่น่าสนใจ เพราะมีความหลากหลายและสมจริง ข้อมูล
ที่ได้ฟังก็เป็นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลโดยตรง
3. แบบอภิปรายเป็นคณะหรือโต๊ะกลม เป็นแบบที่เปิดโอกาสให้มีการแสดงการ
ความคิดเห็นแย้งกัน ช่วยให้นักเรียนได้ฟังความคิดเห็นหลายแง่มุม
4. แบบบันทึกจากเหตุการณ์ เป็นรายการที่ถ่ายทอดเสียงหรือบันทึกเสียงจากสถานที่
เกิดจริงทำให้นักเรียนตื่นตื้นเห็นจริง เห็นจริงได้อย่างดี
5. แบบแข่งขันตอบปัญหา เป็นแบบที่สร้างความสนใจและตื่นตื้น
6. แบบแถลงปัญหาและได้วาที เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิด และมี
เหตุผลช่วยขยายข้อเท็จจริงได้หลายแง่มุม
7. แบบละคร เหมาะสำหรับใช้ประกอบการสอนได้หลายวิชา สามารถถ่ายทอด
เนื้อหาความคิดเห็นและความรู้สึก อารมณ์ ได้เป็นอย่างดี ทำให้นักเรียนตื่นตื้น คล้อยตามซึ่ง
จะช่วยให้จดจำได้ดี
8. แบบสาธิต เป็นรายการที่ครูและนักเรียนมีส่วนร่วม ขณะรับฟังด้วย ส่วนมากใช้
การบรรยายและการพูดเป็นพื้นรายการแบบนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับการสอนตามปกติของครูมาก

9. แบบดนตรี ส่วนมากใช้เพื่อเกิดความเพลิดเพลิน ผีกัดขบร้อง แสดงลีลา การเต้นไปตามจังหวะ ส่งเสริมให้มีรสนิยมที่ดีในการฟังดนตรี

10. แบบห้องเรียนจำลอง เป็นการถ่ายถอดเสียงจากห้องเรียน รายการแบบนี้มี ประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ครู ผู้ปกครองด้วย

สโนง จินนาหนท์ (2530:37) ได้กล่าวว่ารูปแบบของรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อ การศึกษานั้นหลายประเทศในโลกได้ทดลองคิดหารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการที่ใช้วิทยุ กระจายเสียงให้เป็นประโยชน์มากที่สุดและเป็นเครื่องมือของการศึกษาตลอดจนการพัฒนา ประเทศอย่างแท้จริง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาและการพัฒนามี หลายรูปแบบและหลายแนวทางด้วยกัน ดังนี้

1. การกระจายเสียงแบบไปรยหว่าน (Open Broadcasting) เป็นการออกอากาศ สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่ค่อนข้างกว้างและไม่มีการจัดกิจกรรมต่อเนื่อง ประโยชน์ของการกระจาย เสียงวิธีนี้ คือ สามารถให้ข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ต่อคนส่วนมากได้

2. การใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อการสอนหรือฝึกทักษะโดยตรง (Instructional Radio) เป็นการใช้วิทยุเพื่อจัดรายการสอนตามหลักสูตรที่มีเนื้อหากำหนดไว้อย่างชัดเจน รายการวิทยุจะบรรจุเนื้อหาทั้งหมดไว้ ทั้งนี้สื่อหลักจะเป็นวิทยุ ครูจะเป็นตัวประกอบในการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ขึ้น การจัดการเรียนการสอนต้องยึดหลักการออก อากาศรายการวิทยุเป็นหลัก

3. การใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อเสริมเนื้อหาของหลักสูตรให้สมบูรณ์ (Enrichment Radio) การใช้วิทยุกระจายเสียงลักษณะนี้มีความเข้มข้นของเนื้อหาน้อยกว่าแนวทางที่สอง รายการวิทยุจะบรรจุเฉพาะเนื้อหาที่เป็นการเพิ่มเติมหรือเสริมหลักสูตร วิทยุมีบทบาทเพียงช่วย ครูให้สอนได้อย่างสมบูรณ์ และเพื่อให้ผู้เรียนได้รับเนื้อหาหรือทักษะเพิ่มเติมให้มี ประสิทธิภาพมากขึ้น

4. การใช้วิทยุกระจายเสียงที่แพร่หลายในหลายประเทศคือการใช้วิทยุในลักษณะที่ ผสมผสานกับสื่ออื่นๆเพื่อการสอนทางไกล การใช้สื่อแนวทางนี้อยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ไม่มี สื่อชนิดใดที่เป็นสื่อที่ดีที่สุดทุกสถานการณ์ ในการใช้สื่อผสมผสานจะเกิดผลดีคือ สามารถนำเอา จุดเด่นของประเภทหนึ่งไปทดแทนจุดอ่อนของสื่ออีกประเภทหนึ่งได้ ในการจัดการศึกษาทางไกล ส่วนใหญ่ จะนำเอาสื่อวิทยุกระจายเสียงเข้าไปเป็นสื่อหลักประเภทประเภทหนึ่งในหลายๆสื่อ

5. การใช้วิทยุกระจายเสียงในรูปของการรณรงค์ (Radio Campaign) เป็นการออกอากาศรายการที่เป็นปัญหาสำคัญและมีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหา ยาเสพติด การวางแผนครอบครัว เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างรวดเร็ว จึงจัดอยู่ในรูปของการรณรงค์ คือการออกกระจายเสียงทางวิทยุหรือสื่ออื่นๆอย่างเข้มข้น และต่อเนื่อง

6. การใช้วิทยุกระจายเสียงในลักษณะของการจัดตั้งองค์กรผู้ฟังหรือกลุ่มผู้ฟัง(Radio-Forums or Radio Clubs) เป็นลักษณะที่คล้ายกับแนวทางที่ห้า คือการจัดทำรายการวิทยุให้เนื้อหาที่เป็นประโยชน์และตรงกับปัญหาความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ในขณะเดียวกันก็มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ฟังเพื่อฟังรายการด้วยกันแล้วนำข้อมูลหรือประเด็นปัญหาที่เสนอในรายการวิทยุมานอภิปรายและตัดสินใจในการที่จะดำเนินการแก้ปัญหาที่ตนเองประสบอยู่ในกรณีนี้วิทยุจะเป็นตัวกระตุ้นให้ประชาชนได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์

7. การใช้วิทยุกระจายเสียงในรูปของการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication-Radio) โดยการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังสามารถพูดคุยกับผู้จัดทำรายการได้ส่วนมากใช้โทรศัพท์ติดต่อประกอบกับการออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง แนวทางนี้สามารถจะเปิดโอกาสให้ผู้จัดและผู้ฟังรายการโต้ตอบกันได้ทันที เมื่อผู้ฟังมีปัญหาใดก็ตามเข้ามาผู้จัดจะออกอากาศคำถามและคำตอบให้ผู้ฟังคนอื่นๆได้รับฟังไปพร้อมกันด้วย

7. ประโยชน์และอุปสรรคของการนำวิทยุกระจายเสียงมาใช้ในการศึกษา

การใช้วิทยุกระจายเสียงในการศึกษาในสถาบันการศึกษา หรือการศึกษาในระบบโรงเรียนขึ้นอยู่กับสถาบันการศึกษาที่ควรจัดให้สัมพันธ์และสอดคล้องกับหลักสูตร ประมวลการสอนตลอดจนกลวิธีการสอนต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพที่สูงสุดในการเรียนการสอน

7.1 ประโยชน์ของการนำวิทยุมาใช้ในการศึกษา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2534:712) ได้กล่าวถึงการให้ประโยชน์จากสื่อวิทยุกระจายเสียงในการศึกษาไว้ดังนี้คือ

1. วิทยุกระจายเสียงสามารถจินตนาการ ตลอดจนสภาพการณ์และสถานที่อย่างไม่มีขีดจำกัด การผลิตรายการวิทยุเพื่อการศึกษาให้น่าสนใจคือการกระตุ้นให้ผู้ฟังได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ

2. เครื่องรับวิทยุกระจายเสียงมีราคาถูก ทำให้ผู้มีฐานะยากจนสามารถมีโอกาสได้รับความรู้เพื่อปรับสภาพการดำเนินชีวิต ตลอดจนความคิดและทัศนคติให้ดีขึ้น
3. เครื่องรับวิทยุกระจายเสียงสามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวก ทำให้ผู้ฟังได้ติดตามผู้ฟังรายการเพื่อการศึกษาซึ่งมีความต่อเนื่องได้อย่างไม่ขาดตอน
4. ค่าใช้จ่ายในการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงต่ำกว่าสื่ออื่น ทำให้การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาทำได้หลายรูปแบบและวิธีการเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟังอื่นๆ
5. การส่งกระจายเสียงของวิทยุกระจายเสียงเป็นไปได้อย่างกว้างขวาง ครอบคลุมพื้นที่รับฟังได้มาก ทำให้เกิดความเสมอภาคของโอกาสในการรับการศึกษาจากสื่อวิทยุกระจายเสียง
6. สื่อวิทยุกระจายเสียงสามารถเสนอเรื่องฉับพลันทันทีทันใด ทำให้ผู้ฟังกลุ่มต่างๆ ได้รับข้อมูลข่าวสารทางการศึกษาที่ทันต่อเหตุการณ์
7. สื่อวิทยุกระจายเสียง เป็นสื่อที่ให้ความบันเทิงที่ทุกคนได้มีโอกาสอย่างทัดเทียมกันในการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาต้องพึงระลึกเสมอว่าผู้ฟังควรมีความเพลิดเพลินในการฟัง
8. สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่ได้รับความเชื่อถือเป็นอย่างดี ดังนั้นข้อมูลใดๆ ในรายการเพื่อการศึกษา ต้องมีความถูกต้องชัดเจน
9. สื่อวิทยุกระจายเสียงเมื่อส่งจากสถานีวิทยุกระจายเสียงจะไปถึงผู้รับโดยตรง ไม่ต้องผ่านคนกลาง ดังนั้นวิธีการเสนอ ต้องคำนึงว่ากำลังเสนอรายการนั้นๆ ต่อผู้ฟังแต่ละคนด้วยความใกล้ชิดเป็นกันเอง แต่ต้องให้เกียรติคนฟังและสร้างความน่าเชื่อถือและน่าสนใจรายการ
10. วิทยุกระจายสามารถเสนอเสียงต่างๆ ที่หลากหลายได้ ในการผลิตรายการเพื่อการศึกษา
11. วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อเพื่อการฟังทำให้ผู้ที่แม้อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ก็มีโอกาสรับการศึกษาได้จากรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา
12. สถานีวิทยุกระจายเสียงต่างๆ มีระดับการส่งกระจายเสียง และรัศมีการครอบคลุมพื้นที่ต่างกัน ทำให้เกิดการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา ทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ที่มีเนื้อหามาเหมาะกับผู้ฟังแต่ละกลุ่ม

7.2 อุปสรรคของการทำวิทยุกระจายเสียง

จากคุณค่าของวิทยุกระจายเสียงที่มีต่อการศึกษา อย่างไรก็ตามวิทยุกระจายเสียงยังมีจุดอ่อนหลายประการ เช่น เป็นการสื่อสารทางเดียว ขาดการยืดหยุ่นไม่สามารถปรับให้เข้ากับผู้ฟังทุกประเภทได้ สมสิทธิ์ จิตรสถาวร (2534 :54 -55) ได้กล่าวถึงข้อจำกัดและอุปสรรคของวิทยุกระจายเสียงในการสอนไว้ดังนี้

1. วิทยุ เป็นสื่อที่ให้แต่เสียงเพียงอย่างเดียวไม่มีภาพให้เห็น ผู้ฟังจะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษจึงจะบรรลุจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนได้ และควรใช้สื่ออื่นๆ สนับสนุนด้วย
2. ผู้ฟังไม่อาจฟังซ้ำได้ นอกจากจะใช้วิธีบันทึกรายการลงในฉันทะปแล้วนำมาเปิดทบทวนภายหลัง
3. วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อทางเดียว ผู้เรียนไม่สามารถซักถามข้อข้องใจได้ทันที ดังนั้นบทวิทยุต้องใช้ภาษาพูดที่เข้าใจง่ายและผู้ฟังก็จะพร้อมที่จะรับฟังด้วย
4. ตารางออกอากาศกับตารางสอนอาจจะไม่ตรงกัน ซึ่งอาจจะแก้ไขโดยใช้เทปบันทึกเสียงบันทึกรายการเอาไว้
5. ครูบางคนไม่เข้าใจวิธีการสอน และวิธีใช้วิทยุโรงเรียนโดยกลับเห็นว่าเป็นภาระของครูผู้สอน

8. การวางแผนงานรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา

ในการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาผู้ผลิตรายการต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่จำเป็นต่างๆ คือองค์ประกอบที่จำเป็นต่อการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา มีดังต่อไปนี้ (สุโขทัยธรรมมาธิราช,2534:732)

1. กลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย (Target Audience) ผู้ผลิตรายการควรมีการวิเคราะห์กลุ่มผู้ฟังเป้าหมายเพื่อให้ทราบรายละเอียดที่จำเป็นเกี่ยวกับผู้ฟัง คือ
  - 1.1 ลักษณะทางกายภาพ เช่น เพศ อายุ ฯลฯ
  - 1.2 ลักษณะทางจิตศาสตร์ เช่น ความเชื่อ ความสนใจ ทักษะคติ ฯลฯ
  - 1.3 ลักษณะทางการศึกษา เช่น ระดับความรู้ ความสามารถ คุณวุฒิทางการศึกษา รูปแบบการเรียนรู้ ฯลฯ
2. วัตถุประสงค์ของรายการ การกำหนดวัตถุประสงค์ของรายการเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการผลิตรายการ การกำหนดวัตถุประสงค์ ควรครอบคลุมใน 3 ลักษณะที่สำคัญ คือ

2.1 พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็นวัตถุประสงค์ในส่วนที่เกี่ยวกับระดับความรู้ (Knowledge Level)

2.2 เจตพิสัย (Affective Domain) เป็นวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับระดับของทัศนคติ (Attitude Level)

2.3 ทักษะพิสัย (Psycho-motor Domain) เป็นวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับระดับของการปฏิบัติหรือทักษะ (Practice or Skill Level)

ผู้ผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา จะต้องกำหนดลงไปให้แน่ชัดว่าต้องการให้กลุ่มผู้ฟัง เป้าหมายได้เรียนรู้ รับรู้หรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางใด ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของรายการนั้น ผู้ผลิตรายการ ควรจะจำกัดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของรายการให้มีเพียงหนึ่งหรือสองข้อ เพราะจะทำให้รายการไม่มีจุดเด่นที่ชัดเจน (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2534:732)

3. เนื้อหาของรายการ (Programme Content) ในการวางเค้าโครงเนื้อหาของรายการต้องมาจากวัตถุประสงค์ของรายการ โดยต้องนำข้อเท็จจริงหรือแนวคิดในวัตถุประสงค์มาเป็นหลักที่สำคัญในการกำหนดเนื้อหาของรายการ การวางรายละเอียดของเนื้อหาต้องเป็นไปตามกระบวนการเรียนรู้ คือ เริ่มจากง่ายไปยาก เริ่มจากกว้างมาแคบ และควรสรุปประเด็นหรือแก่นของรายการในตอนท้ายรายการ

4. วิธีการนำเสนอ (Methods of Presentation) ผู้ผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาควรผนวกคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ เพื่อให้รายการน่าสนใจและชวนติดตาม คือ ความน่าสนใจ ความบันเทิง และความรู้ ในการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา เพื่อที่จะให้ประสิทธิผลสูงสุดควรมีการทดลองเผยแพร่กับกลุ่มเป้าหมายทดลอง (Representative Sampling) เพื่อศึกษาปฏิกิริยาตอบสนองต่อรูปแบบและวิธีการนำเสนอ แล้วนำผลการประเมินนั้น ไปเป็นแนวในการปรับปรุงรายการต้นแบบเพื่อออกอากาศต่อไป

5. สื่อสนับสนุน หรือสื่อเสริม (Support Materials and Supplementary Materials) สื่อสนับสนุนคือ วัสดุ อุปกรณ์ ที่สัมพันธ์กับรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ด้วยสื่อ ส่วนสื่อเสริมนั้นเป็นสิ่งที่เพิ่มเติมและนอกเหนือจากหลักสูตร สื่อสนับสนุน เช่น ตารางออกอากาศ ซึ่งจะให้ข้อมูลเรื่องวัน เวลา สถานที่ออกอากาศ ชื่อรายการหรือบทเรียนที่ออกอากาศ คู่มือครู จัดทำขึ้นเพื่อให้ครูได้เตรียมตนเองเตรียมชั้นเรียน และนักเรียน โดยจัดให้นักเรียนอยู่ในสภาพที่เตรียมพร้อมที่จะฟัง ตามลักษณะ

ที่รายการต้องการ คู่มือนักเรียน เป็นลักษณะแบบประเมินการฟังบทสรุปของรายการหรือแบบฝึกหัดประกอบการฟังสำหรับนักเรียน หรือแบบปฏิบัติแบบฝึกปฏิบัติหลังการฟัง ส่วนสื่อเสริมการฟัง เช่น เทปเสียง วิดีโอเทป ภาพยนตร์ फिल्मสตริป สไลด์ แผ่นใส แผนภูมิ เป็นต้น สื่อเสริมนี้อาจใช้ก่อนการฟังรายการเพื่อเป็นการเตรียมใช้ระหว่างการฟังรายการ เพื่อเพิ่มความสนใจและใช้หลังการฟังรายการเพื่อเพิ่มความแข็งแกร่งในการเรียนรู้ สิ่งสำคัญในเรื่องของสื่อสนับสนุนหรือสื่อเสริมรายการ คือต้องไปถึงกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายในเวลาที่เหมาะสม และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายการใช้

6. การมีส่วนร่วมของผู้ฟัง (Audience Participation) การกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมหรือตอบสนองเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ ดังนั้นผู้ผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา ควรพยายามหาวิธีที่กระตุ้นให้ผู้ฟังมีปฏิกิริยาตอบสนอง

7. การประเมินผล (Evaluation) การศึกษาเป็นเรื่องของการให้ความรู้ ให้ทัศนคติที่มุ่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจึงต้องมีการวัดผลทางการศึกษา ขณะเดียวกันกระจายเสียงเป็นเรื่องของกระบวนการสื่อสารที่ต้องการทราบปฏิกิริยาตอบสนองของผู้รับสาร การประเมินผลเพื่อนำไปปรับปรุงรายการให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการศึกษา ดังนั้นจะเห็นว่าการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา ไม่แตกต่างจากรายการอื่นๆ ในลักษณะของเทคนิคและวิธีการ แต่รายการเพื่อการศึกษาจะเน้นความถูกต้องและความชัดเจนของข้อมูล เพื่อผู้ฟังฟังรายการแล้วเกิดความรู้ ความคิด ทัศนคติ หรือพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายของรายการที่ตั้งไว้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิทยุ

ในงานวิจัยที่เกี่ยวกับการนำรายการวิทยุกระจายเสียงมาใช้ในทางการศึกษาที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529-2540 นั้นจัดแบ่งได้ดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับรูปแบบของรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา เป็นการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาเท่าที่สำรวจพบ เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาความเหมาะสมของรูปแบบรายการกับผู้เรียน ได้แก่วิธีการบรรยาย สทนา ละคร และสารคดีมีดังนี้

อภิชาติ เทียนเพิ่มพูล (2529:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ การเรียนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต 3 โดย การเรียนจากการฟังรายการวิทยุรูปแบบละคร และรูปแบบสารคดี ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์การเรียนโดยการฟังรายการวิทยุทั้งสองรูปแบบ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.01 โดยการเรียนจากการฟังรายการวิทยุรูปแบบ สารคดีให้ผลสัมฤทธิ์การเรียนสูงกว่าการเรียนจากการฟังรายการวิทยุรูปแบบละคร

สมัครสมร ภักดีเทวา (2534: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนของนักเรียนตาบอดด้วยเทปเสียงรูปแบบบรรยายกับรูปแบบสารคดี ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนตาบอดด้วยเทปเสียงรูปแบบบรรยายกับรูปแบบสารคดี ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ขจีวรรณ จิตสถาพร (2533) ได้ศึกษาผลของรูปแบบรายการวิทยุจากหอกระจายข่าว ที่มีต่อการรับสารของผู้ฟังในชนบทในจังหวัดสงขลา พบว่า

1. การนำเสนอรายการวิทยุทั้ง 3 รูปแบบให้ผลแตกต่างกันเพียงคู่เดียวคือ รูปแบบสื่อพื้นบ้าน และรูปแบบบรรยาย โดยรูปแบบสื่อพื้นบ้านให้ผลดีกว่ารูปแบบบรรยายอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนรูปแบบสื่อพื้นบ้านกับรูปแบบสนทนาและรูปแบบสนทนากับรูปแบบ บรรยายให้ผลไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. ประชาชนในชนบทที่มีระดับอายุต่างกันจะมีผลการรับสารจากการฟังรายการวิทยุ จากหอกระจายข่าวไม่แตกต่างกัน

3. รายการวิทยุรูปแบบบรรยาย สนทนา และสื่อพื้นบ้าน จะส่งผลไม่แตกต่างกันที่ ระดับอายุ หรือไม่มีกิจกรรมระหว่างอายุกับรูปแบบรายการต่างประเภท

เนตรนภิส รัตนันท์ (2537) ได้ศึกษาแนวโน้มของรูปแบบรายการและการใช้ วิทยุโรงเรียนในพุทธศักราช 2545 พบว่าในอีก 10 ปีข้างหน้าสื่อวิทยุยังคงสามารถใช้เป็นสื่อ การเรียนการสอนระดับประถมศึกษาได้ โดยมีแนวโน้มของวิทยุโรงเรียนในปี พ.ศ. 2545 ดังนี้

1. การดำเนินการจัดและผลิตรายการบทเรียนโดยกรรมการมาจากผู้ทรงคุณวุฒิจาก หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยคัดเลือกเนื้อหาที่จะนำมาผลิตเป็นบทเรียนวิทยุจาก เนื้อหาหลักสูตรของกรมวิชาการ โดยให้ส่วนกลางรับผิดชอบการผลิต เผยแพร่ และบริการใน ส่วนกลางและส่วนภูมิภาครับผิดชอบการผลิต เผยแพร่ และบริการในส่วนภูมิภาคและให้ คัดเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

2. วิชาและกลุ่มประสบการณ์ที่สมควรจัดทำเป็นบทเรียนวิทยุมากที่สุดคือ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ
3. สื่อวิทยุเหมาะสมที่จะใช้กับโรงเรียนในท้องถิ่นทุรกันดาร และโรงเรียนในส่วนภูมิภาค
4. การจัดทำเป็นบทเรียนวิทยุ นั้น ควรคัดเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมกับสื่อ โดยจะมีการจัดทำเป็นบทเรียนสอนเสริม หรือสอนตรง โดยมีสื่ออื่นๆ ประกอบด้วยโดยเฉพาะคู่มือประกอบบทเรียน สื่ออื่นๆที่ควรนำมาใช้ร่วมกันคือ สิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์และดาวเทียม ซึ่งแต่ละวิชาจะต้องให้โอกาสนักเรียนฝึกฝนด้วย
5. รัฐควรเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ รองลงมาจะได้จากผู้อุปถัมภ์ รายการและการบริจาค

2. งานวิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างของรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา

เท่าที่สำรวจพบเป็นการวิจัยเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของรายการและเทคนิคของรายการมีดังนี้

2. 1 งานวิจัยเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของรายการ เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาในรายการและวิเคราะห์รายการในกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีดังนี้

อรมณี ดิษฐพันธ์ (2529) ได้ศึกษาการวิเคราะห์รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาของสถานีวิทยุกระจายเสียงจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยผลการวิจัยพบว่าเนื้อหาของรายการไม่ตรงกับความต้องการของผู้ฟัง รูปแบบเทคนิคการนำเสนอเป็นรูปแบบบรรยายและจบเป็นตอนๆ

2. 2 งานวิจัยเกี่ยวกับเทคนิครายการ เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการแทรกรายการดนตรีมีดังนี้

ฉัญพรพรหม บินสวัสดิ์ (2538) ได้ศึกษาเรื่องผลของการใช้วิทยุโรงเรียนที่มีการแทรกต่างกันผลการทดลองพบว่า นักเรียนที่เรียนจากรายการวิทยุโรงเรียนที่นำเสนอทั้ง 3 รูปแบบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 คือผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่เรียนจากรายการวิทยุโรงเรียนที่แทรกรายการนิทาน สูงกว่าผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่เรียนจากรายการวิทยุโรงเรียน และรายการวิทยุโรงเรียนที่แทรกรายการดนตรี แต่ไม่พบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนจากรายการวิทยุโรงเรียนกับนักเรียนที่เรียนจากรายการวิทยุโรงเรียนที่แทรกรายการดนตรี

2.3 งานวิจัยเกี่ยวกับการนำรายการรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาไปใช้ เท่าที่สำรวจพบจะมีงานวิจัยเกี่ยวกับการนำรายการเพื่อประกอบการสอนในห้องเรียนด้วยการเปรียบเทียบกับการสอนแบบต่างๆเช่นการให้เนื้อเรื่องย่อการบอกจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม การอภิปรายกลุ่ม และการใช้ทัศนวัสดุประกอบการสอน มีผู้วิจัยดังนี้

ลำจวน ทกสุวรรณ (2534) ได้ศึกษาผลของการใช้วิทยุโรงเรียน 3 รูปแบบ คือ ฟัง ปกติ อภิปรายก่อนฟัง และอภิปราย ฟัง สรุป ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 การวิจัยสรุปว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนจากการใช้วิทยุโรงเรียน 3 รูปแบบ คือ ฟังปกติ อภิปรายก่อนฟัง และอภิปราย ฟัง สรุป มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ไม่แตกต่างกันทั้ง 3 กลุ่ม

ธง ต่อยอด (2533) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการเสนอ บทเรียนวิทยุโรงเรียนที่บอกจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม และคำถามเชิงอัตนัยก่อนการเสนอ รายการ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เรียนจากบทเรียนวิทยุโรงเรียนที่บอกจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมก่อนการเสนอรายการและกลุ่มนักเรียนที่เรียนจากบทเรียนวิทยุโรงเรียนที่บอกคำถามเชิงอัตนัยก่อนการเสนอรายการ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และกลุ่มนักเรียนที่เรียนโดยบอกจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมก่อนการเสนอรายการและที่เรียนโดยบอกคำถามเชิงอัตนัยก่อนเสนอรายการ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มนักเรียนที่เรียนจากบทเรียนวิทยุโรงเรียนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญระดับ 0.5

วิศิษฐ์ ศรีนุช (2530) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกิจกรรม นาฏศิลป์ จากรายการวิทยุประกอบภาพการแสดงการเคลื่อนไหวต่อเนื่อง กับการสอนโดยครู การวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกิจกรรมนาฏศิลป์ จากรายการวิทยุประกอบภาพการแสดง การเคลื่อนไหวต่อเนื่อง กับการสอนโดยครู ไม่แตกต่างกัน

ทศพร ดำรงรัตน์ (2531) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ นักเรียนระหว่างการรับฟังรายการวิทยุโรงเรียนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตโดยใช้หูฟังชนิด สองหู หูฟังชนิดเดียว และรับฟังปกติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มควบคุมสูงกว่ากลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนกลุ่มทดลองที่ 1 และ 2 ผลสัมฤทธิ์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่มีระดับความสามารถสูง สูงกว่านักเรียนที่มีระดับความสามารถต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนระดับความสามารถสูงกับปานกลาง และปานกลางกับต่ำ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับความสามารถสูง ปานกลาง และต่ำ ในกลุ่มควบคุมสูงกว่ากลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับความสามารถสูง ปานกลาง และต่ำในกลุ่มทดลองที่ 1 และ 2 ผลสัมฤทธิ์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นอกจากนี้ งานวิจัยของต่างประเทศได้มีการวิจัยเกี่ยวกับวิทยุมีดังนี้

จินนี่ โมตันส์ (Jeanne Moulton, 1993:10) ได้พบการนำวิทยุไปใช้ในการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้วิธีการสอนแบบสนทนาว่า

1. นักเรียนจะเรียนได้ดีที่สุดเมื่อให้นักเรียนเป็นฝ่ายคิด ฝ่ายกระทำไม่ใช่ให้ครูถามอย่างเดียว

2. นักเรียนจะเรียนได้ดีที่สุดเสนอทักษะใหม่ๆในการฟังเป็นประจำ

3. นักเรียนเมื่อเรียนจากรายการวิทยุจะมีปฏิกริยาแบบกระตือรือร้น

4. ครูจะต้องออกแบบการสอนโดยการใช้วิทยุให้เป็นระบบ

เมลบิลเนโน ริชาร์ด (Melpignano-Richard-j ,1980) ได้กล่าวถึง ในประเทศแคนาดาพบว่า ได้มีการนำรายการวิทยุเพื่อการคำเข้ามาสอนในห้องเรียน เพื่อนำมาใช้พัฒนาทักษะทางด้านการฟังภาษาให้กับนักเรียนในการเรียนการสอนวิชาเชิงธุรกิจ

ลูกกาเวท ชาเลส (Lutcavage Charles P ,1982) ได้กล่าวว่าในประเทศอังกฤษได้มีโครงการกระจายเสียงคลื่นสั้น เป็นโครงการที่ใช้สำหรับขยายความเข้าใจของนักเรียนในการฝึกการเรียนรู้ภาษา และระดับความเข้าใจการฟังภาษาในห้องเรียน

จากผลการวิจัยเท่าที่สำรวจมา ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการนำรายการไปใช้เป็นส่วนใหญ่องลงมาเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับประเภทของรายการ

แต่อย่างไรก็ตามวิทยุยังคงเป็นสื่อที่แพร่หลายและได้รับความนิยมเชื่อถือมาก ดังนั้นการที่จะนำวิทยุมาใช้ในการศึกษาจะเห็นว่า มีประโยชน์อย่างมาก เพราะวิทยุเป็นสื่อที่สามารถแพร่กระจายข่าวสารออกไปได้ทุกหนทุกแห่ง สามารถนำโลกภายนอกมาสู่ห้องเรียน และสามารถกระจายเสียงบทเรียนไปสู่ห้องเรียนได้พร้อมกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งทำได้ง่าย เมื่อคิดงบประมาณการลงทุนแล้วนับว่าถูกกว่าการใช้สื่ออย่างอื่นอย่างมาก

สำหรับด้านรูปแบบการนำเสนอรายการนั้น แต่ละรูปแบบต่างมีจุดเด่นและจุดด้อยในตัวเอง อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญที่ช่วยให้รายการวิทยุประสบความสำเร็จมาแล้ว คือ ความน่าสนใจของรายการ ความหลากหลายของเนื้อหา และประการสำคัญต้องเหมาะสมกับผู้ฟังในกลุ่มเป้าหมายด้วย

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางภาษาและความเข้าใจในการฟัง

1. ความสำคัญของภาษาไทย

ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการศึกษาและแสวงหาความรู้ในวิทยาการสาขาต่างๆ การสอนล้วนต้องใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการสื่อความเข้าใจทั้งสิ้นการเรียนการสอนภาษาไทย จึงเป็นเรื่องสำคัญของคนไทยที่ครูผู้สอนจะต้องหาวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนเรียนด้วยความสนุกสนาน มีความสนใจและสามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในการศึกษาหาความรู้ และในการประกอบอาชีพ กระทรวงศึกษาธิการ(2520) ได้ระบุถึงความสำคัญของภาษาไทยไว้ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ว่า "ภาษาไทย มีความสำคัญทั้งในฐานะที่เป็นภาษาประจำชาติเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร เป็นมรดกทางวัฒนธรรม จึงควรให้ผู้เรียนเห็นคุณค่า มีความรู้ ทักษะและเจตคติอันถูกต้อง"เมื่อภาษาที่มีความจำเป็นและสำคัญยิ่งในการดำเนินชีวิตประจำวัน หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กระทรวงศึกษาธิการ (2520) ได้กำหนดเป้าหมายของการเรียนการสอนภาษาไทยว่า "เป้าหมายของการเรียนการสอนภาษาไทยมุ่งให้นักเรียนมีความสามารถในการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อความคิด ความเข้าใจแสวงหาความรู้และมีเหตุผล เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน อันจะนำไปสู่ชีวิตที่ผาสุกในสังคมระบอบประชาธิปไตย" จึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. ให้มีทักษะในการฟัง พูด อ่าน เขียน โดยมีความรู้ ความเข้าใจในหลักเกณฑ์พื้นฐานการเรียนภาษา

2. ให้สามารถใช้ภาษาไทยติดต่อสื่อสาร ทั้งการรับฟัง และถ่ายทอดความความรู้ที่นึกคิด อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล
3. ให้เข้าใจและสามารถใช้ภาษาได้ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล
4. ให้มีนิสัยรักการอ่าน รู้จักเลือกหนังสืออ่าน และใช้เวลาว่างในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากหนังสือ สื่อมวลชน และแหล่งความรู้ต่างๆ
5. ให้สามารถใช้ผลการเรียนภาษาไทยมาช่วยในการคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาและวินิจฉัยเหตุการณ์ต่างอย่างมีเหตุผล โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลการโฆษณาชวนเชื่อใดๆ
6. ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ถูกต้องต่อการเรียนภาษาและวรรณคดีในแง่ที่เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ และในแง่ที่สร้างเสริมความงามงามในชีวิต

เพื่อให้บรรลุผลตามความมุ่งหมาย การเรียนภาษาไทยควรเน้นสัมฤทธิ์ผลของทักษะความเข้าใจภาษาคือ การฟัง การอ่านและทักษะการใช้ภาษา การพูด การเขียน จนสามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อความคิด ความเข้าใจ แสวงหาความรู้และมีเหตุผลเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน (บันลือ พฤกษ์วัน, 2533:33)

2. การสอนทักษะทางภาษาไทย

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยจะต้องฝึกหลักการของสาขาวิชาต่างๆ ซึ่งศึกษานิเทศน์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536:17-18) ได้เสนอแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยไว้ดังนี้

1. ฝึกทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียนให้ถูกต้อง คล่องแคล่ว โดยการฝึกทักษะแต่ละอย่างให้แม่นยำ แล้วจึงฝึกทักษะทั้ง 4 ให้สัมพันธ์กัน รวมทั้งส่งเสริมความคิดควบคู่กันไปด้วย
2. สอนให้ถูกต้องตามหลักการสอนภาษา การเรียนภาษา เป็นการเลียนแบบอย่างหนึ่ง ผู้เรียนจะต้องเรียนภาษาที่เป็นต้นแบบจากครูผู้สอน
3. ฝึกให้ผู้เรียนรู้หลักเกณฑ์ทางภาษาควบคู่กับการใช้ภาษาและให้รู้วัฒนธรรมทางภาษา
4. ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ และสังเคราะห์สิ่งที่ได้ฟังและอ่านเพื่อฝึกความคิดการแก้ปัญหาและให้มีวิจารณญาณในการใช้ภาษา
5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้และทักษะที่ได้จากการเรียนภาษาไทยไปใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารในชีวิตประจำวัน และใช้เป็นพื้นฐานในการเรียนกลุ่มประสบการณ์อื่นๆ

6. ปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาไทย โดนสอนให้เห็นคุณค่าและตระหนักในความสำคัญของภาษาไทย ทั้งในส่วนที่จำเป็นต้องใช้เพื่อการสื่อสารและในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ

7. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในความงามของภาษา เพื่อให้เกิดความจรรโลงใจโดยใช้ธรรมชาติ บทร้อยแก้ว และร้อยกรอง ที่เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นมาเป็นการเรียนการสอน

8. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่านและไม่หาความรู้จากแหล่งต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต

9. สอดแทรกคุณธรรมต่างๆ เช่น ความมีระเบียบวินัย ความอดทน ความขยัน ความรับผิดชอบ ฯลฯ เพื่อให้การเรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

10. ฝึกให้ผู้เรียนเป็นคนช่างสังเกต จดจำและจดบันทึกสิ่งต่างๆ เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ทางภาษา ได้รับความรู้ ความเพลิดเพลิน และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

11. นำภาษาที่ใช้ในสังคมแวดล้อมมาเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนเพื่อให้สัมพันธ์กับการเรียนการสอนและสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้

12. เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนโดยเฉพาะในการใช้ภาษาของครูในการสอนและการสื่อความในโรงเรียน

13. เน้นการพัฒนาทางภาษาของผู้เรียน ในการวัดประเมินผลต้องคำนึงถึงวัยและระดับชั้น

14. ส่งเสริมให้ผู้เรียนประเมินผลการเรียนของตัวเอง เพื่อพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นตามลำดับ

15. ศึกษาติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องทางภาษาของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยใช้วิธีการที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนใช้ภาษาไทยได้ถูกต้อง

16. สอนซ่อมเสริม เมื่อทราบว่าผู้เรียนขาดทักษะทางภาษาในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายๆ ด้านเพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลสำเร็จในการเรียนภาษาไทย

17. จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเรียนภาษาไทยด้วยความสนใจและสนุกสนานโดยใช้เกมเพลง เป็นสื่อช่วย เพื่อช่วยให้ผู้เรียนชอบเรียนภาษาไทยและรักภาษาไทย

18. จัดทำหนังสือที่เหมาะสมมาให้ผู้เรียนหลายๆ หรือส่งเสริมการอ่านหนังสือในห้องสมุด เพื่อให้ผู้เรียนอ่านคล่องและมีความรู้กว้างขวาง

ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย ครูผู้สอนต้องรู้จักเลือกวิธีสอนที่เหมาะสมโดยเลือกให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระและกิจกรรมในทักษะต่างๆให้ผู้เรียนได้ลงปฏิบัติฝึกให้ใช้ความคิดและมีวิจารณ์ญาณในการใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

3. ทักษะทางภาษาและความเข้าใจในการฟัง

3.1 ทักษะทางภาษา

ทักษะทางภาษาประกอบด้วย ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียน ซึ่งสามารถแบ่งทักษะทั้ง 4 ออกตามลักษณะการสื่อสารได้เป็น 2 ภาค คือ ภาครับได้แก่ ทักษะการฟัง และทักษะการอ่าน ซึ่งจัดเป็นการรับรู้ความหมาย ภาคแสดงได้แก่ ทักษะการพูดและเขียน ซึ่งเป็นวิธีการที่บุคคลต้องแสดงออก (พจนีย์ วิริยะสุนทรภาพร, 2530 : 1) ทักษะทั้ง 4 ทักษะ คือ ฟัง พูด อ่าน เขียน จะนำไปสู่ความเข้าใจทางภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในกระบวนการทักษะทางภาษาทั้งหมด ทักษะการฟัง เป็นทักษะที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นทักษะแรกของภาษา เป็นทักษะที่ใช้มากที่สุด นอกจากนี้การฟังยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับทักษะอื่นๆ คือ การพูด การอ่าน และการเขียนด้วย คือ ถ้าฟังผิดก็เป็นผลให้พูดผิด รวมทั้งเขียนผิดไปด้วย แต่ในการจัดการศึกษาในโรงเรียนที่ผ่านมา มักจะเรียนและฝึกเขียนมากกว่าอ่าน ฝึกอ่านมากกว่าพูด ทักษะที่ได้รับการเอาใจใส่ให้น้อยที่สุดคือ การฟังอันเป็นทักษะที่สำคัญและใช้มากที่สุด (สุโขทัย ธรรมมาธิราช, 2535 : 210)

บันลือ พฤกษ์วัน (2533:33) ได้กล่าวว่าการฝึกทักษะการฟังเป็นงานที่ยากกว่าการฝึกการอ่าน เพราะเหตุผลหลายประการ คือ

1. การฟังไม่มีขอบเขตที่แน่นอน เมื่อเปรียบเทียบกับ การอ่าน จะเห็นว่าการอ่านยังใช้สายตาเข้าช่วย มีขอบเขตที่แน่นอนกว่าการฟัง
2. การฟังจะต้องประกอบด้วยสมาธิ ในการฝึกฟังจึงต้องฝึกให้เด็กเตรียมเพื่อการฟังก่อนอื่น
3. การฟังมักไม่มีโอกาสได้ทบทวน การไม่มีโอกาสทบทวนนี้เด็กจะต้องทำความเข้าใจหรือแปลความหมายจากสิ่งหรือเรื่องที่ฟังในเวลาอันสั้น
4. ครูผู้สอนมักจะให้ความสนใจที่จะฝึกการฟังน้อยกว่าการอ่าน

สรุปได้ว่า การฟังเป็นทักษะที่ยาก การฟังให้รู้เรื่องราวต่างๆต้องอาศัยความพร้อมของผู้ฟังอาศัยสมาธิ และความตั้งใจ แต่อย่างไรก็ตาม การฝึกฟัง ควรฝึกได้อย่างสม่ำเสมอไม่ว่าจะสอนวิชาใด โดยไม่จำเป็นต้องฝึกในการสอนภาษาไทยเท่านั้น

การฟังเป็นพฤติกรรมที่สามารถฝึกฝนได้เช่นเดียวกับการเขียน การอ่าน และการพูด (พระอภ ไขษะกฤษณะ, 2522:21) และจำเป็นจะต้องมีการฝึกเพราะถ้าเยาวชนของชาติรู้จักฟังให้เป็น รู้จักเก็บสาระประโยชน์ความรู้และข้อคิดจากการฟังมาเป็นข้อมูลในการคิดพิจารณาตัดสินใจจะทำให้ประเทศชาติก้าวหน้าไปด้วยดี แต่ถ้าไม่ได้รับการฝึกเมื่อเด็กโตเป็นผู้ใหญ่จะฟังไม่เป็นไม่รู้จักรับสาระสำคัญเพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจให้ถูกต้อง จึงนับว่าการฝึกทักษะการฟังเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเด็กอนุบาลและระดับประถมศึกษาเพราะเป็นวัยเริ่มเรียน (อัจฉรา จิตรใจภักดี, 2532:3) สมิธ (Smith, 1973 : 64) ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกการฟังว่า

1. เด็กชั้นประถมศึกษาเรียนรู้รายละเอียดต่างๆโดยการฟัง ถ้าฝึกการฟังโดยตรง ก็จะเป็น
2. การพัฒนาคุณภาพการเรียน
3. เด็กตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรียนรู้โดยตรงจากการฟังดีกว่าการอ่านเพราะเด็กในระดับขั้นต้นๆ นี้มีทักษะการอ่านยังไม่ได้
4. การฟังเป็นวิธีการที่ดีสำหรับเด็กเรียนช้า แต่เด็กเรียนช้ามิได้หมายความว่า จะด้อยในการฟังไปด้วย

3.2 ความเข้าใจในการฟัง

การฟังเป็นทักษะสำคัญและเป็นทักษะแรกในการเรียนภาษา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนทักษะทางภาษาอื่นๆ การฟัง เป็นทักษะที่เกิดจากการสร้างสรรค์ การที่เราจะเข้าใจเสียงเราได้ยินเราต้องรู้ที่มาของคำ การจัดรูปคำและเสียงขึ้นมาก่อน (Rivers, 1981 : 16) การฟังจะเกี่ยวข้องกับการที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจในภาษาพูดไม่ว่าจะเป็นการพูดโดยตรง หรือจากเทปบันทึกเสียงหรือจากสื่ออื่นๆ ในขั้นระดับการฟัง วาเลค และดีซิค (Valette and Desick, 1972 : 141-142) ได้แบ่งระดับการฟังออกเป็น 5 ระดับ คือ

1. ระดับกลไก เป็นระดับที่ผู้ฟังได้ยินความแตกต่างระหว่างภาษาจากเสียงที่ได้ยิน แต่ไม่จำเป็นต้องเข้าใจความหมายของสิ่งที่ได้ยิน
2. ระดับความรู้ เป็นระดับที่ผู้เรียนเข้าใจความหมายของคำหรือประโยคที่เรียนไปแล้วสามารถทำตามคำสั่งง่ายๆ

3. ระดับถ่ายโอน ในระดับที่ผู้ฟังเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเสียง คำศัพท์ และ โครงสร้าง สามารถเข้าใจข้อความที่ยาวมากกว่าหนึ่งประโยค

5. ระดับสื่อสาร เป็นระดับที่ผู้ฟังเข้าใจคำสั่ง คำอธิบาย สามารถเข้าใจข้อความที่ได้ ยินแ่มีข้อความที่ไม่รู้ความหมาย

6. ระดับวิพากษ์วิจารณ์ เป็นระดับที่ผู้ฟังสามารถวิเคราะห์ข้อความ ข่าวสารเห็นความแตกต่างของรูปแบบภาษาพูดโดยตรง และเข้าใจความหมายโดยนัย เข้าใจและสามารถประเมิน ความรู้สึกอารมณ์ ความมุ่งหมายของผู้พูดจากน้ำหน้กของเสียงได้

จากลำดับของการฟัง ย่อมมีส่วนทำให้ผู้ฟังมีข้อจำกัดด้านความสามารถในการฟังให้ เข้าใจ แม้ว่าจะยังไม่คำนึงถึงอิทธิพลในการฟังด้านอื่นๆ เช่น สติปัญญา วุฒิภาวะ ฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมก็ตาม จนกว่าจะได้รับการฝึกทักษะในชั้นที่ 1 2 3 และ 4 มาดีพอ จึงจะทำให้ จดจำในสิ่งที่ได้ยินมาได้ ผู้ฟังต้องคำนึงถึงประสบการณ์เดิม และสภาพแวดล้อมในขณะที่ฟัง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางภาษาไทยและความเข้าใจในการฟัง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับภาษาไทยและทักษะการเรียนรู้ภาษามีผู้ได้ทำการวิจัยไว้หลาย ท่าน หลายวิชา ดังนี้

สมพงษ์ จุลนททัศน์ (2536) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การใช้แถบบันทึก เสียงพัฒนาทักษะการฟังอย่างมีวิจารณญาณ ในห้องปฏิบัติการทางภาษากับในห้องเรียนธรรมดา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกทักษะการฟังอย่างมีวิจารณญาณ มีประสิทธิภาพ 81.03/83.00 และผลสัมฤทธิ์การฟัง ของนักเรียนของกลุ่มทดลองที่เรียนในห้องปฏิบัติการทางภาษากับกลุ่มควบคุมที่เรียนในห้องเรียน ธรรมดา ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ศรีสมัย ศิริศิลป์ (2532) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การฟังของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนท่าช้างวิทยาคาร จังหวัดสิงห์บุรี โดยฟังจากแถบบันทึกเสียงกับการอ่านของครู ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกการฟังแยกตามทักษะมีประสิทธิภาพดังนี้ ทักษะสรุป เรื่องและจับใจความสำคัญมีประสิทธิภาพ 81.88/83.61 ทักษะแยกใจความสำคัญและ ใจความรองมีประสิทธิภาพ 81.25/82.67 และทักษะแยกข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นมีประสิทธิภาพ 87.71/91.00 ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการฟังของนักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยฟังจากแถบบันทึกเสียงกับ

นักเรียนกลุ่มที่ฟังจากการอ่านของครู ทั้ง 3 ทักษะ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ชาติ มหาบรรพต (2528 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการจัดความคิดแบบเรื่องย่อในการเสนอบทเรียนทางวิทยุ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และจัดเป็นผู้มีความเข้าใจในการฟังสูง ปานกลาง ต่ำ แบ่งกลุ่มการทดลองออกเป็น 3 กลุ่ม แต่กลุ่มประกอบด้วยนักเรียนที่มีระดับความเข้าใจในการฟังนี้ 3 ระดับ กลุ่มที่ 1 ให้ฟังเรื่องย่อก่อนแล้วจึงฟังบทเรียนทางวิทยุ กลุ่มที่ 2 ให้ฟังเรื่องย่อภายหลังแล้วจึงฟังบทเรียน กลุ่มที่ 3 ให้ฟังเรื่องย่อทั้งก่อนและหลังแล้วจึงฟังบทเรียน เมื่อฟังจบ ได้ทดสอบผลการเรียนรู้ด้านความเข้าใจในการฟังโดยแบบทดสอบ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นักเรียนที่มีระดับความเข้าใจในการฟังต่างกัน มีผลการเรียนรู้ด้านความเข้าใจไม่แตกต่างกัน และการใช้เรื่องย่อทั้ง 3 วิธีให้ผลไม่แตกต่างกัน

จินตนา พลอยภัทรภิญโญ (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสัมฤทธิ์ผลการใช้ภาษาไทยด้านการฟังเพื่อการสื่อสารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่าสัมฤทธิ์ผลการใช้ภาษาไทยกับสัมฤทธิ์ผลในการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สัมฤทธิ์ผลการใช้ภาษาไทยด้านการฟังด้านการเพื่อการสื่อสารของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยระหว่างกลุ่มสูง กลุ่มปานกลาง และกลุ่มต่ำมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่าสัมฤทธิ์ผลการเรียนภาษาไทยของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยระหว่างกลุ่มสูง กลุ่มปานกลาง และกลุ่มต่ำมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นกัน

อัจฉรา จิตรใจภักดี (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการฝึกทักษะการฟังต่างรูปแบบที่มีต่อความสามารถในการฟังของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่มีเพศต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่พูดภาษามลายูเป็นภาษาที่หนึ่ง ผลการวิจัยปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างการฝึกทักษะการฟังทั้งสามรูปแบบ นักเรียนชายมีความสามารถในการฟังสูงกว่านักเรียนหญิง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และไม่มีการรวมระหว่างเพศของนักเรียนกับรูปแบบการฝึกทักษะการฟัง

สิริวรรณ จันทร์เพ็ญ (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของวิธีเสนอเรื่องที่มีต่อความเข้าใจของนักเรียนที่มีระดับความเข้าใจในการฟังภาษาอังกฤษต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2534 จากโรงเรียนคณะราษฎรบำรุง จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนที่ได้รับวิธีเสนอเรื่องโดยการฟังโดยวิธีทัศน์ ฟังจากเรื่องโดยใช้ภาพ ประกอบฟังเรื่องโดยการนำเรื่องด้วยเรื่อย่อ และฟังเรื่องโดยเทปบันทึกเสียง มีคะแนนความเข้าใจในการฟังเรื่องภาษาอังกฤษแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. นักเรียนที่มีระดับความเข้าใจภาษาอังกฤษสูงทำคะแนนจากแบบทดสอบวัดความเข้าใจในการฟังเรื่องภาษาอังกฤษได้สูงกว่านักเรียนที่มีระดับปานกลาง และต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ไม่มีกิจกรรมระหว่างวิธีเสนอเรื่องและระดับความเข้าใจในการฟังภาษาอังกฤษ จากเอกสารและผลงานวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า รูปแบบรายการวิทยุนั้นมีผลต่อความเข้าใจในการฟังของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยเฉพาะที่มีระดับความสามารถทางการเรียนที่แตกต่างกัน คือ สูง ปานกลาง และ ต่ำ ผู้วิจัยจึงคาดว่าการใช้รูปแบบรายการวิทยุทั้ง 3 รูปแบบคือ รูปแบบบรรยาย รูปแบบสนทนา และรูปแบบละคร ว่ารูปแบบใดจะช่วยในการเพิ่มทักษะความเข้าใจในด้านการฟังภาษาไทยของนักเรียนในแต่ละระดับได้อย่างเหมาะสมเพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถใช้ทักษะการฟังในการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง และรูปแบบรายการวิทยุแบบหนึ่งอาจเหมาะสมกับนักเรียนประเภทหนึ่ง แต่ไม่เหมาะสมกับนักเรียนประเภทหนึ่ง แต่บางรูปแบบก็สามารถใช้กับนักเรียนหลายประเภท ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบรายการวิทยุที่ส่งผลต่อความเข้าใจในการฟังภาษาไทยของนักเรียนในแต่ละระดับความสามารถทางการเรียนซึ่งเป็นตัวแปรอิสระอีกตัวหนึ่งที่จะทำการวิจัยในครั้งนี้